

El matrimoni de Bernat Català de Valleriola: de la presó a la legitimitat
The marriage of Bernat Català de Valleriola: from prison to legitimacy
O casamento de Bernat Català de Valleriola: da prisão à legitimidade

Carles FENOLLOSA¹

Resum: El present article contextualitza i analitza el procés derivat del casament del cavaller valencià Bernat Guillem Català de Valleriola (1568-1607) amb Constança Rabassa de Perellós, materialitzat contra la voluntat del seu sogre, Gener Rabassa de Perellós, i reflectit no només en el dietari del primer sinó també en els plets posteriors.

Abstract: This paper provides a general view of the process involving the marriage of Bernat Català de Valleriola (1568-1607) with Constança Rabassa de Perellós, against the will of his father-in-law Gener Rabassa de Perellós. The process was reflected not only by Valleriola's diary but also by subsequent lawsuits.

Keywords: Català de Valeriola – Diaries – Memorialistic – Catalan Literature – Valencia – 16th Century.

Paraules clau: Català de Valeriola – Dietaris – Memorialística – Literatura catalana – València – Segle XVI.

ENVIADO: 19.09.2019
ACEPTADO: 20.10.2019

¹ Professor. Universitat de València. *E-mail:* carlesfeno@gmail.com.

Introducció

La figura del cavaller – després noble – valencià Bernat Guillem Català de Valleriola i Vives de Canyamars (1568-1607) gira al voltant de dos eixos principals: la presidència de l'*Academia de los Nocturnos*, reunió de poetes manieristes i castellanitzants a les darreries del XVI² i, cada vegada més, en el dietari manuscrit que deixà, majoritàriament en valencià i clau per tal de considerar aquest personatge com “molt possiblement, el primer autor que podríem destacar com un vertader ‘dietarista’”³ en l'àmbit de les lletres catalanes.

Aquest, escrit – i reescrit – en format autobiogràfic, inclou notícies importants sobre la seua vida, des del seu naixement fins l'abrupte final de les notes, a finals de juny de l'any 1607⁴. Aquesta és, bàsicament, una obra que recull les fases d'un ascens social: Valleriola apunta tot allò rellevant en aquesta escalada, bàsicament nomenaments del braç militar i esporàdics contactes amb el rei o els seus acòlits, que el porten des dels càrrecs més o menys importants dins del govern de la ciutat i el Regne de València – familiar del Sant Ofici, subdelegat de justícia civil, Obrer de Murs i Valls... – a ser nomenat corregidor⁵ de la ciutat de Lleó.

² Vegeu CANET, Josep Lluís, (et al.) *Actas de la Academia de los nocturnos*. Valencia: Institució Alfons el Magnànim. 1988-2000.

³ ESCARTÍ, Vicent Josep. “Notícia sobre la literatura memorialística al País Valencià del segle XIV al XIX”. *Manuscrits* 28. 2010, p. 189.

⁴ CATALÀ DE VALERIOLA, Bernat Guillem. *Autobiografía y justas poéticas*. València: Acció Bibliogràfica Valenciana, 1929, p. 150-151. Per tal d'apropar-vos a l'obra de Valleriola, vegeu, a banda d'ESCARTÍ, ROCA RICART, Rafael, “Bernat Guillem Català de Valeriola i el seu Dietari (1568-1607)”. *Miscel·lània Germà Colón*, 7. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997; FENOLLOSA, Carles, “A propòsit del *Dietari* de Català de Valeriola”. *Revista Internacional d'Humanitats*, 32, p. 25-32 i “La memòria de Català de Valleriola (1568-1608) en la bibliografia del segle XVI al XX”, *Mirabilia / MedTrans*, 7, p. 93-112, 2018.

⁵ El *corregidor*, figura present a la corona de Castella però no a la d'Aragó, era, des del segle XIV i molt especialment des de les Corts de Toledo de 1480, el lligam entre el poder central i el municipal. Era, tot plegat, una mena d'enviat del rei per a controlar les viles sota el seu poder. Com va dir Elliott, fou “incomparably the most effective measure taken by Ferdinand and Isabella to extend de Crown's power over the Castilian municipalities” (ELLIOTT, John Huxtable. *Imperial Spain. 1469-1716*. New York: Meridian, 1977, p. 92). Les seues funcions pel que fa a la ciutat de Lleó apareixen en la coneguda obra de Francisco Cabeza de Vaca Quiñones y Guzmán, regidor perpetu de la ciutat, que portà a galeres el 1694 la seua obra *Resumen de las políticas ceremonias con que se gobierna la noble, leal y antigua ciudad de León, cabeza de su reino*, reeditada més tard. (Vegeu CABEZA DE VACA QUIÑONES Y GUZMÁN, Francisco. *Resumen de las políticas ceremonias...* León: Imprenta de la viuda de Rivero, 1889, p. 9 i ss.).

També hi ha lloc, però – cosa que li aporta un extra d'interés sociolingüístic i històric a l'obra –, per a fets més lligats a la quotidianitat, reportats d'una manera ara més explícita, ara més implícita, però reportats en tot cas. De vegades, aquestes dues vessants s'uneixen, com quan anota les vicissituds esdevingudes al voltant del seu convuls casament.

Efectivament, el dietari inclou unes poques anotacions referents al seu festeig amb la que seria la seua dona, Constança de Perellós, contra la voluntat del seu sogre, Gener Rabassa de Perellós, que el portà des de la presó a l'altar. Valleriola, però, només s'ocupa d'escriure sobre aquest fet durant pràcticament un mes i escaig, i oblida – o fa oblidar – les conseqüències posteriors, entre aquestes l'enemistat perenne amb la família de la seua dona, que sí que quedarà reflectida, però, en els plets que els mantindran enfrontats els anys i dècades posteriors, ara rescatats dels arxius, una ajuda de molt de valor per tal de completar un episodi que explica, de retop, tota una època.

I. Festeig, presó i casament

La informació més directa del fet és, en tot cas, la més coneguda: les línies que Valleriola escriu al seu quadern personal. La primeres fan referència al dia de Tots Sants de l'any 1586, i esmenten el festeig *prohibit*. Valleriola, ací, no evita parlar d'allò evident, és a dir, de la incomoditat que causa la seua voluntat al seu *entourage*:

Dia de Todos Sanctos de l'any 1586 començí a festejar a la señora dona Costança de Perillós, filla del señor don Giner de Perillós, molt contra voluntad de tots mos parents y de son pare, y per ço y agué alguna dificultat, y lo virey y Consell me feren manament de que no la festejàs. Yo la festejí y conçertí de casar-me ab ella. Y axí, dimecres a 13 de janer, de 1588, entrí en casa del señor don Giner⁶ y, trobant-me ab sa filla, féu que miçer Geroni Pasqual, que es jutje de cort, me portàs a presó, y serien les tres hores de la maytinada, y yo entrí a les quatre de mig jorn en dita casa.⁷

La claredat amb què exposa els fets és reveladora. Sap que s'enfronta a tot el seu *entourage* familiar i polític, però tot i això concerta el casament i, fins i tot, entra en casa del sogre, qui els troba tots dos, amb data del 13 de gener de 1588. No hi ha més detalls – en són prou, comptat i debatut – però el relat retrospectiu s'allarga en una altra nota consecutiva, ara del dia 14, dijous:

⁶ Al marge esquerre de l'anotació, indicaven els editors de 1929, apareixia: “Entrada en casa don Giner”.

⁷ CATALÀ DE VALERIOLA, Bernat Guillem. *Autobiografía y justas poéticas*. València: Acción Bibliográfica Valenciana, 1929, p. 4.

Presó.

Dijous, entre tres y quatre de la matinada, me portaren a la torre y estiguí en lo ginneu⁸ fins a mig jorn y portí grillons fins a que'm desposaren. Vingueren-me a visitar molts cavallers, los noms dels quals posaré més avant.⁹

De la presó, Valleriola n'eixirà el 25 de gener, i serà per a casar-se:

Esposalles, dia de la conversió de Sant Pau.

Dilluns, a 25 de janer, me tragueren de la presó per a desposar-me ab dona Costança, la qual estava sacrestada en casa dona Leonor Calatayud y de Lloris, senhora de la Torre. Desposà'ns lo doctor Agostí Fraxa, canonge de Tarragona y official de l'arquebisbe don Joan de Ribera. Rebé acte lo escrivà de l'Oficialat, y tantost a les sis hores de la matinada torní a la presó, perquè axí deya la provisió, y on estiguí alguns dies. Y denunciaren-me per lo matý per aver entrat en casa de don Giner. A [...] de febrer, dit any, portaren-me affiançat en sis mília lliures a desposar.¹⁰

Deixa d'anotar el dia de febrer, probablement per falta de memòria en ser una nota retrospectiva, però torna a donar molta informació, que finalitza tot seguit amb una altra nota, aquesta vegada referent al dia 27 d'aquest mes, en què ix novament de la presó:

Exida.

Disapte, a 27 de febrer, dit any 1588, me tragueren arrestat a ma casa ab sis mília lliures de fermança, a on estiguí arrestat un mes, y après me allargaren los dits arrests.¹¹

Després d'aquestes anotacions consecutives, hi ha una altra referència del dietari al procés al voltant del casament, del tres de juny de 1589, quan cancel·la aquella fiança de 6000 lliures:

Cancel·lació de fiança.

Aprés, a 3 de juny, 1589, me foren cançellades les fiances de sis mília lliures donades per mon curador quant me tragueren desposat y per a restar arestat, tinch-ne trellat autèntich per lo que pot acontendre y està en la còpia del meu prossés criminal.¹²

Tot es resoldria, per aquest costat, vora dos anys després, quan el virrei remetria – perdonaria – Valleriola. És aquesta l'última referència del dietari al tema:

⁸ Les presons de la part alta de la desapareguda Casa de la Ciutat de València, al costat del Palau de la Generalitat.

⁹ CATALÀ DE VALERIOLA, *op. cit.*, p. 4.

¹⁰ *Íbid.*

¹¹ *Íbid.*

¹² *Íbid.*, p. 7.

Remisió de la denunciació. A 14 de maig, 1591, lo marquès de Aytona, virey de aquest regne, me féu mercé de remetre la pena en què podia aver encorregut per la denunciació posada per los fiscals contra mi a nou de febrer, 1588, per lo negoçi del meu casament.¹³

L'episodi, dèiem, és revelador pel que fa a la personalitat de l'autor: no dubta gens a enfrontar-se amb les oposicions que l'envolten per tal d'aconseguir allò que desitja: assegurar un matrimoni profitós amb Contança de Perellós, el pare de la qual, Gener IV Rabassa de Perellós i Vives de Boil, s'hi oposava frontalment. Perellós era fill de qui havia comprat la baronia de Dosaigües als Lladró de Vinalova i, curiosament, tindria un fill amb una parenta en grau prohibit per al matrimoni¹⁴.

Valleriola aconseguirà el seu propòsit, finalment, doncs, després d'entrar a casa del sogre i fins la cambra de la seua filla, fet que provocà un procés judicial i fins i tot de pena presó, com ve a consignar prou detalladament, ja ho hem vist, al seu dietari. El tema, de fet, no era menor en l'època: com explica Casey, més enllà de l'honor, "hi havia la consideració molt racional que una dona o una filla esgarriades podien comportar pèrdues finaceres, ja que les dones portaven la propietat que unia les dues famílies, i era a la formació dels seus dots que eren posats la major part dels actius disponibles d'una casa"¹⁵.

Així, els matrimonis comportaven sovint conflictes violents i fins i tot mortals: els germans don Joan i don Francesc Sanç assassinaren la seua germana per evitar un matrimoni que no els interessava; don Jeroni Ferrer, que s'havia gitat amb dona Joana Carròs el 1591, va provocar una disputa entre les famílies que preocupà fins i tot el Consell d'Aragó "*por comprender ambos linages la mayor parte de la nobleza de aquel reyno*"; el comte de Bunyol, "llogà una banda de malfactors per pegar el seu cunyat, el marquès de Quirra"¹⁶, qui s'havia casat amb la filla del comte del Real, que Bunyol havia promès prèviament per al seu fill... En el cas de Valleriola, no hi hagué sang però sí, com hem comentat, denúncia i presó.

Això, almenys, era el que sabíem fins ara. Els sondejós als arxius valencians, però, han aportat més llum darrerament. L'oposició de Gener IV i la tibantor en la relació es mantindran amb el temps, cosa que Valleriola deixa de consignar a les seues notes, ja centrades en assumptes de més "prestigi". El fet és que Bernat i Constança registren

¹³ *Ibid.*, p. 9.

¹⁴ GARCÍA MARTÍNEZ, José Luís, *Els Rabassa de Perellós. Els senyors de Benetússer i el seu palau*. Catarroja: Afers, 2018.

¹⁵ CASEY, James, *El regne de València al segle XVII*. Catarroja: Afers, 2006, p. 250.

¹⁶ *Ibid.*

una demanda contra ell per la dot del matrimoni el quatre de novembre de 1588¹⁷. En aquesta, els primers fulls de la qual es troben en estat de conservació millorable, trobem un dels relats més complets i descriptius dels fets, més enllà del que féu Valleriola de manera privada en el seu quadern. Primerament, podem endevinar com aquest exposa variades raons per certificar la *validesa* del seu matrimoni i demanar, per tant, “vint y huit milia lliures” de dot.

Entre aquestes raons hi ha, en primer lloc, la legitimitat hereditària de tots dos conjugues, fills legítims tots dos i de reconeguts llinatges del regne. Més rellevant, però, és la seua defensa del fet que Gener Rabassa de Perellós era conscient de la voluntat de matrimoni, “entenent-ho, sabent-ho y no contradient-ho”, fins i tot després que la parella “fonch amonestada” en les parròquies respectives de les dues famílies, sant Llorenç i sant Andreu, és a dir, fins i tot després de l'*amonestació* – la publicació del matrimoni dalt de la trona en espera que algú presente impediment.

Aquests, continuaven, havien fet “vida maridable” des de “giner” de l'any 1588, i entenien tot plegat com a “consentiment”. Fins i tot, argumentaven que “aprés de fet i contrastat dit matrimoni”, el sogre, “encontrant ab dit Català, essent per aquell saludat llevant-li la gorra, fonch per dit don Giner saludat llevant-li també per lo semblant la gorra al dit Català”, suposada mostra de reconciliació. Com també ho era que Gener haguera estat assegut durant una missa al costat de l'oncle de Bernat Guillem, Francesc Joan Català, jurat de la ciutat.

Contràriament, de l'altra part es contemplava la situació d'una manera molt diferent. Els punts esgrimits pel matrimoni van anar sent contestants un per un. En primer lloc, s'evidenciava que Gener de Perellós “de ninguna manera folgava dels festejos de lo dit Cathalà, ans bé ho sentia en la ànima, jatsia ho dissimulàs”, i “no perquè lo dit Cathalà no fos bon cavaller y antich sinó perquè lo dit don Giner tenia altres molt differentes intents”. Negava, fins i tot, haver “parlat ni comunicat” amb Valleriola “aprés ha casat ab a dita dona Costança”, i si “en alguna part ha llevat lo barret o sombrero al dit Català après de ser casat”, afegia, “serà estat no per amistat, familiaritat ni reconciliació, sinó per no haver-lo conegut”, i, per tant, es mantenia “lo mateix enuig, odi, pesar e sentiment que al principi y de allí avant tingué y té contra los dits Català y dona Costança”. Les paraules del sogre no poden ser més clares: el rebuig es continua mantenint, i la relació sembla definitivament trencada.

¹⁷ ARV, Reial Audiència, Processos, Part 1, Llettra C, núm. 174, s.f.

Els arguments de Valleriola, en tot cas, no van convèncer el tribunal, que els considerà del tot insuficients. Finalment, doncs, el poc pes d'aquestes raons féu que la sentència donara la raó a Gener de Perellós, qui no estava “obligat ni pot ser compel·lit en donar dot a la dita sa filla ne al marit de aquella”, i recordava “los grans danys e inconvenients que en una ciutat i república poden y acostumen surregir de casar la filla sens orde, voluntat e consentiment de son pare o mare”.

No considerava tampoc la salutació del barret com a determinant perquè d'allò no es podia “inferir reconciliació alguna” sinó simplement un retorn de salutació per ser “cavaller y de bona criança”, ni el fet d'haver compartit banc amb l'oncle del seu gendre, havia anat allà simplement a “oyr missa” i perquè “ésser de la qualitat i condició que és lo dit don Giner, los cavallers que en dita capella estaven fent-li cortesia lo feren seure al costat del dit jurat”. De fet, continuava la sentència, no n'hi havia, de reconciliació, ja que totes “les demostracions hanteriors y posteriors manifestament han provat y proven lo molt gran enuig” del pare.

L'enuig citat era molt notable: el progenitor, durant part del procés, havia retirat la paraula a la seua filla i l'havia mantinguda “tancada dins una cambra de dita sa casa sens permetre ni donar lloch que allà jamés ves ni parlàs al dit don Giner ni dinàs ni sopàs en la sua taula com ans del dit enuig acostumava”. En un dels detalls més escabrosos, assegura que aquesta “s'avia determinat a eyxir y besar les mans” a son pare, però que fou dissuadida per son oncle, “perquè posaria en obligació al dit don Giner de llançar a la dita dona Gostança o per les finestres...”. Ni tan sols escoltà la seua dona, qui demanà, amb el “regosijo y alegria que tenia del fill nat” que “volgués perdonar i veure” la seua filla.

La sentència recordava, d'una altra banda, que “lo principal fonament de justícia d'esta causa consisteix en haver casat la dita dona Gostança sens ordre, voluntat y consentiment”. Finalment, es feia referència al moment en què Bernat Guillem Català havia entrat en casa de don Giner, i aquest, havia “trobat de nit al dit Català dins la cambra de la sa casa ab la dita sa filla, no sols aquell ignorant y no sabent-ho, però encara havent procurat ab la sa senyora y lo dit real consell en destorbar los festejos”. Així doncs, es declarava Gener de Perellós “absolt in totum” i la demanda “improvada”, les despeses de la qual anirien a càrrec del matrimoni com a “condemnació”, amb data del 24 de juny de 1591.

Prova també d'aquest conflicte irresolt és el nou plet, registrat el 1592 i allargat durant dècades, que mantingueren al voltant de la manutenció de Constança¹⁸. Valleriola pretenia que “no tenint béns ni patrimoni (...) “per a poder assí alimentar e molt menys per dona Gostança de Perellós, sa muller, aquella enterament de justícia devia ser alimentada per don Giner Rabaça de Perellós, llur pare”¹⁹. Aquest argumentava, però, que amb “los ben que ab abundància y opulència” havia rebut Bernat Català per herència paterna “sa muller y tota sa casa son bastantíssimament alimentats”²⁰.

Com diem, però, aquest s'allargaria dècades: el maig de 1600, Giner Perellós encara es trobava “supplicant sentència en dita causa”²¹, i els hereus de tots dos sembla que continuaven la causa als anys quaranta del segle XVII²². El fet, però, és que un dels arguments esgrimits pel sogre en la causa contra Valleriola era precisament i encara el casament contra la seua voluntat: “tenint de sos sogres y marit sufficientíssims aliments, no és just que dita dona Gostança senyaladament havent casat contra orde y voluntat del dit son pare moleste ab semblants instàncies de aliments ad aquell”²³.

Tot i això, l'escuder Antoni Roca testificava davant el notari Sebastià Juan, i “dix que al temps y quant ell, dit testimoni, tingué notícia de que lo dit Bernat Guillem Cathalà fonch trobat en casa del dit don Giner de Perellós, en la estància hon estava dona Costança de Perellós, filla del dit don Giner, no rebé pesar per lo desacato y afani que·s feya al dit don Giner però que del casament del dit Cathalà ab dita dona Costança ell testimoni non ha tengut perquè fer-ne sentiment ni té per què tenir-lo-y ni rancor al dit Cathalà ni li té mala voluntat ad aquell ni té per què tenir-la ad aquella ni a atra persona alguna”²⁴.

La picabaralles entre el matrimoni i Giner de Perellós fins i tot crearien jurisprudència. Així apareix reflectit a les *Decisiones Sacrae Regiae Audientiae Valentina*, la monumental obra de Francesc Jerònim de Lleó – o Francisco Jerónimo de León – apareguda el 1620. Aquest compendi arreplegava el plet del 1591 i una nova sentència de 1601 publicada pel notari Pau Alreus el 5 d'octubre, en què Perellós sí que és obligat a donar aliments a la seua filla, per molt que haja cassat contra la seua voluntat:

¹⁸ Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació de València, Ms. e.4.4/20.

¹⁹ *Ibid.* f.25v.

²⁰ *Ibid.* f. 28v.

²¹ *Ibid.* f. 985v.

²² Arxiu Corona d'Aragó, Consell d'Aragó, Lligalls, 0883, n. 165.

²³ Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació de València, Ms. e.4.4/20, f.788r.

²⁴ *Ibid.*, f. 299r-299v.

At vero dotis constitutio, quatenus diversa est ab alimentis, est de iure civili. Et hinc fit, quod licet filia que matrimonio contrahit absque consensu patris, non est a patre dotanda, nec alenda iuxta forum 6 in rub de his quibus ut indignis, dicta tamesori dispositio tantum observatur respectu dotis, ut fuit declaratum sententia publica per Deona R. M. S. die 26 Martii 1591 in favorem don Ianuarii de Perellós & contra Bernardum Català & domna Costantia Perellós, quae fuit confirmata in S. S. R. C. sententia publicata per Petrum Navarro die 14 Iunii 1593. Quia dos est de iure positivo, & sic potuit per legem huius Regni tolli, nom tamen dicta foralis dispositio observatur circa alimenta. Quia cum illa fint de iure naturali, non potuerunt per dictum forum liberis adimi. *Et ita talis filia, quae contra voluntatem patris nupsit, ab eo consequitur alimenta & ita in Regia Audientia fuit indicatum in favorem dietae domnae Costantiae de Perellós & de Català, quae nupsit dicto Bernardo Catelà, contra voluntatem dicti don Ianuarii de Perellós eius patris, sententia publicata per Alreus die 5. Octobris 1601. Cum qua fuit condemnatus dictus don Ianuarius ad praestandum alimenta dicte eius filiae. Unde meritò Seraphinus decisione...*²⁵

Si tots aquests plets ajuden a conformar el panorama general de la qüestió i sobretot omplir els buits que Valleriola no reflectí, no ho pot fer el procés criminal a què el cavaller fa referència²⁶, ja que ha sigut impossible de trobar el document on es recull aquest. Una de les possibilitats per tal d'explicar aquesta absència és que haguera estat fet desaparèixer posteriorment de manera voluntària per tal de llevar una taca a la seua trajectòria prèvia i assegurar, per tant, el prestigi intacte durant l'ascens social. És només una possibilitat, i topetaria, però, amb l'explicació prèvia de Valleriola, quan assegura tindre "trellat autèntic" (una còpia autèntica) "per lo que pot acontentre"²⁷. En tot cas, i com hem vist, molts dels detalls d'aquell episodi quedaren registrats en la ja esmentades demandes intercanviades per sogre i gendre.

Pel que fa a Constança de Perellós, sabem que anys després, una vegada a Lleó, on anà amb el seu espòs després del nomenament d'aquest, mantenia correspondència – i per tant relació – amb sa mare, de qui rebia novetats de la ciutat i regne²⁸ – en castellà, per cert –. No s'han conservat missives amb son pare, però podem creure, tenint en compte tot allò narrat en aquestes pàgines, que la comunicació ja mai més es restablí i que la relació continuà trencada.

²⁵ LEÓN, Francisco Jerónimo, *Decisiones Sacrae Regiae Audientiae Valentina*. Madrid: Thomam Iuntam, 1602, p.214

²⁶ CATALÀ DE VALERIOLA, *op. cit.*, p.7.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació de València, e.1.5/6, 40, 44 i 46.

Conclusió

El viatge de Bernat Guillem Català de Valleriola de la presó a l'altar pot il·lustrar molt bé un cert estat de les coses a la València del segle XVI, i per extensió a bona part de l'Europa cristiana. Rellueix amb especial força la importància social del matrimoni com a eina de *poder*, és a dir, d'assegurança patrimonial per damunt de qualsevol altre aspecte que hi poguera comptar secundàriament. Una unió profitosa era una de les prioritats evidents, tant per a qualsevol pare de família si es tractava de la filla com de qualsevol home, i més encara si tenia el perfil públic de Valleriola, membre de l'estament militar però amb voluntat clara d'ascens.

Les conseqüències, en cas de contravenir la voluntat del progenitor eren, com bé hem vist, almenys *incòmodes*. En segon lloc, però, és encara més evident l'ús de la dona com a simple moneda de canvi, sempre en posició passiva, ja siga a les ordres del pare o bé de la parella. Finalment i en aquest cas concret, cal recalcar la personalitat que totes aquestes línies mostren, la d'un Bernat Català de Valleriola decidit a continuar amb un moviment que el beneficiava socialment, absolutament convençut de la seua tria, sense importar que el cost fóra la presó. La reiterada continuació dels plets que a posteriori va dur a terme deixen encara més clara aquesta tossuda línia d'actuació.

Bibliografia

- CABEZA DE VACA QUIÑONES Y GUZMÁN, Francisco. *Resumen de las políticas ceremonias con que se gobierna la noble, leal y antigua ciudad de León, cabeza de su reino*. León: Imprenta de la viuda de Rivero, 1889.
- CANET, Josep Lluís, (et al.) *Actas de la Academia de los nocturnos*. Valencia: Institució Alfons el Magnànim. 1988-2000
- CASEY, James. *El regne de València al segle XVII*. Catarroja: Afers, 2006.
- CATALÀ DE VALERIOLO, Bernat Guillem. *Autobiografía y justas poéticas*. València: Acción Bibliográfica Valenciana, 1929.
- ELLIOTT, John Huxtable. *Imperial Spain. 1469-1716*. New York: Meridian, 1977.
- ESCARTÍ, Vicent Josep. "Notícia sobre la literatura memorialística al País Valencià del segle XIV al XIX". *Manuscripts* 28. 2010, pp.181-205.
- FENOLLOSA, Carles, "A propòsit del *Dietari* de Català de Valeriola". *Revista Internacional d'Humanitats*, 32, p. 25-32, 2014.
- "La memòria de Català de Valleriola (1568-1608) en la bibliografia del segle XVI al XX", *Mirabilia / MedTrans*, 7, p. 93-112, 2018.
- GARCÍA MARTÍNEZ, José Luís, *Els Rabassa de Perellós. Els senyors de Benetússer i el seu palau*. Catarroja: Afers, 2018.

Antonio CORTIJO & Vicent MARTINES (orgs.). *Mirabilia / MedTrans 10 (2019/2)*

New Approaches in the Research on the Crown of Aragon

Nous aspectes en la investigació sobre la Corona d'Aragó

Novos aspectos nas investigações sobre a Coroa de Aragão

Jun-Dez 2019/ISSN 1676-5818

LEÓN, Francisco Jerónimo, *Decisiones Sacrae Regiae Audientiae Valentina*. Madrid: Thomam Iuntam, 1602.

RICART, Rafael, “Bernat Guillem Català de Valeriola i el seu Dietari (1568-1607)”. *Miscel·lània Germà Colón*, 7. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.